

SONETY Z PETRARKOVA ZPĚVNÍKU

Petrarca, Francesco. *Sonety ze Zpěvníku*. Přel. Miloslav Uličný. Praha: Argo, 2022, 384 s.

Magdalena Žáčková
Univerzita Karlova
magdalena.zackova@ff.cuni.cz

*Kdyby tak Vergil, Homér popatřili
na slunce, které vídám denně nyní,
slavit je vroucně nebyli by líní,
mísíce přitom oba svoje styly.*

Kniha *Sonety ze Zpěvníku*, jež vyšla v krásném provedení v roce 2022 v nakladatelství Argo, zaujme již na první pohled svojí majestátností. Je to kniha nepřehlédnutelná nejenom díky své velikosti a vkusným ilustracím Venduly Císařovské, ale především svým obsahem. V překladu Miloslava Uličného se k českému čtenáři poprvé dostává svod všech sonetů ze slavného *Zpěvníku* italského básníka Franceska Petrarky (1304–1374).

Jeden z největších básníků nejen italské, ale i světové literatury je tak po dlouhé době představen českým čtenářům v moderním zpracování. Přestože se jedná o básníka přeslavného, je s podivem, že do češtiny dosud nebyly všechny verše jeho nejslavnějšího a nejčtenějšího díla převedeny. Čeští překladatelé vždy dávali přednost výborům drobnějšího charakteru, ať už z důvodů rozsahu kompletního korpusu, nebo časové či formální náročnosti překladu. Matoucí je v tomto ohledu především výbor Jaroslava Pokorného vydaný v nakladatelství Československý spisovatel (edice Klub přátel poezie) v roce 1979. Tato kniha, která se mimochodem ve své době stala kulturní záležitostí české knižní grafiky díky odvážnému zpracování Clary Istlerové, byla vydána pod názvem *Zpěvník*, přestože se ani vzdáleně nejedná o celý obsah Petrarkova *Zpěvníku*. Kniha je matoucí o to více, že obsahuje i překlad dvou částí Petrarkových *Triumfů*, které by zde rozhodně nikdo nehledal. Další české výběry nesou většinou jiné názvy než „Zpěvník“ — například *Sto sonetů Lauře* v překladu Václava Renče nebo *Vzývání* v překladu Pavla Eisnera.

Český literární prostor dílo Franceska Petrarky, na rozdíl od tvorby dalších velikánů italské literatury, pojímá poměrně zevrubně, a to především díky neúnavné práci profesora Jiřího Špičky, který českému publiku představil osobnost a dílo tohoto italského básníka hned z několika pohledů, například v knihách *Petrarca: Homo politicus*, *Petrarca v Provence* a dalších. V moderní době byl také přeložen (Jan Janoušek, úvod komentáře Jiří Špička, doslov Tomáš Nejeschleba) slavný Petrarkův list *Výstup na Mont Ventoux*, avšak nejslavnější Petrarkovo dílo *Zpěvník* (či *Fragmenty*, což je název, ke kterému se přiklání někteří moderní literární badatelé) si na novější zpracování muselo počkat až na počátek 21. století.

V krátkém úvodu ke knize se nám dostává základní orientace, je zde stručně představen autor a jeho dílo. Je zmíněn i Petrarkův pobyt v Čechách (pobýval v Praze tři

měsíce v roce 1356) a díky tomu i zvláštní postavení, které u nás tento autor vždy měl. Miloslav Uličný se věnuje Petrarkovu životu, představuje jej spolu s Giovannim Boccacciem jako humanistu (či protohumanistu) a zmiňuje nejdůležitější charakteristické rysy jeho poezie, jako je individualismus či pojetí přírody nikoli v roli pozadí, ale „spoluúčinkující[ho] faktor[u]“ (s. 7). Jsou zde uvedeny i citáty ze *Vzývání* Pavla Eisnera, se kterými nelze než souhlasit. Pro Eisnera je Petrarca „první epochální individualista evropské poesie“ (s. 9). Je však s podivem, že Laura, paní Petrarkových veršů, je představena v klasickém, tradičním duchu jako reálná dívka, s níž se Petrarca setkal onoho slavného 6. dubna 1327 v kostele. A šťastnou náhodou i výhodou pro Petrarku bylo, že mu její jméno — Laura — poskytlo záminku ke slovním hříčkám (*lauro* — vavřín, *l'aura* — vánek). Na téma „reálnosti“ paní zpěvníků středověkých a renesančních autorů bylo popsáno mnoho papíru a literární badatelé stále nepřijali jednoznačnou odpověď, pravděpodobně ji ani nikdy nepřijmou. Faktem ale zůstává, že mnoho básníků 14. a 15. století používá pro označení své dámy tzv. senhaly — proto známe Dantovu Beatrici, Boccacciovu Fiammettu a mnoho dalších dam, které jsou všechny pojmenovány těmito mluvícími jmény. Jedno je jisté — pro Petrarkovy verše se vůbec nic nemění, ať byla jejich adresátkou žena reálná, či smyšlená, ať to byla doopravdy ona manželka Uga de Sade, či nikoli.

Kniha je dle tradice rozdělena na „Sonety ze života Madonny Laury“ a „Sonety na smrt Madonny Laury“. Celkově je zde poprvé přeloženo všech 317 sonetů, které *Zpěvník* obsahuje. Čtenáři usnadňuje orientaci jasné členění a označení jednotlivých básní. U každé je uveden první verš v italštině, což je naprosto nutné, pokud by se čtenář rád podíval do originálu (bez tohoto označení je velice náročné jednotlivé sonety dohledávat), současně je každý označen dvojím číslováním — římské číslice označují pořadí v původním *Zpěvníku*, arabské číslice pak pořadí v tomto vydání. Na konci knihy je umístěn doslov Miloslava Uličného, v němž podrobně nastiňuje historii převodů Petrarkových sonetů do češtiny.

Autor představuje i první české překlady, jejichž tvůrci byli Řehoř Hrubý z Jelení a Mikuláš Konáč z Hodiškova; následuje generace obrozenců zastoupená F. L. Čelakovským a Vackem Kamenickým. Co se týká Vacka Kamenického, autor odkazuje k nepřiliš známé práci nedávno zesnulé profesorky Jitky Křesálkové, na jejíž bádání by bylo rozhodně vhodné a přínosné navázat. Přes mimořádný zjev Jaroslava Vrchlického se Miloslav Uličný dostává k moderním překladatelům sonetů Francesca Petrarky, jimiž byli Pavel Eisner, Václav Renč, Jaroslav Pokorný, Jan Vladislav a Petr Kopta. Autor zde podrobně rozebírá jejich konkrétní výběr sonetů, ale především překladatelský přístup. Jednotlivé české výběry jsou pečlivě prozkoumány nejenom okem dalšího překladatele, ale i pohledem výborného pedagoga-translatologa. Výše uvedeným překladatelům je vyčítána zejména náhodnost ve volbě rýmového schématu (především Eisner, Vladislav) a autor sám se zamýšlí nad tím, „jaký technický postup musí překladatel zvolit, má-li naplnit rýmové schéma znělky ve své mateřštině“ (s. 362). Výraznou kritikou překladu Pavla Eisnera (a nejenom překladu, kritice neujde ani Eisnerovo nejznámější dílo *Chrám i tvrz*) Uličný — jak sám přiznává — boří jeden mýtus, platný především pro starší generace. Překlady Jana Vladislava a Jaroslava Pokorného jsou již představeny jako modernější, i zde však autor poukazuje na archaismy či další „neurovnanosti“. Miloslav Uličný tedy předkládá dílo, které vzniklo s vědomím existující tradice, má však ambice tuto tradici překonat.

Hlavním rysem Uličného překladu, jenž je patrný i při letmém čtení, je cílená likvidace archaismů. Starší literatura odjakživa vedla překladatele ke snaze text „přízpůsobit“, dodat archaický tón, a to zcela zbytečně — starší literatura, v našem případě literatura 14. století, v době svého vzniku rozhodně „starší“ nebyla a není třeba ji nikterak upravovat, aby „ladila s dobou svého vzniku“. Pokud jsou literární texty kvalitní, hovoří samy za sebe a velikáni evropské renesanční literatury dnes mohou promlouvat mnohem moderněji než leckterý autor 19. století.

Autorka této recenze nepatří mezi starší generaci (to její pradědeček byl obdivovatelem Pavla Eisnera), přesto musí připustit, že si pro libozvučnost, a to včetně líbivých archaismů, ráda čas od času přečte Eisnerovy překlady, dnes již značně zastaralé, podobně jako dnes již velice zastaralý překlad *Božské komedie* Jaroslava Vrchlického. Nejedná se o badatelský zájem či pobláznění „neblahou básnickou a překladatelskou tradicí na udržování [...] extrémní vzdálenosti jazyka básnického od jazyka běžné komunikace“ (s. 366), jde o pouhou radost z kouzla zvukomalebnosti.

Je však dobře, že si moderní čtenář, zvyklý na jasný a srozumitelný moderní jazyk, může přečíst dílo Franceska Petrarkey nezkreslené a nezapomenuté v zadních řadách knihoven jen proto, že českému překladu už skoro není rozumět. Netřeba dodávat, že až tragicky velké množství autorů starších evropských literatur tímto neduhem trpí. Jediné, čeho lze litovat, je skutečnost, že ani tentokrát nevznikl překlad kompletního rozsáhlého Petrarkova *Zpěvníku*. Ony chybějící kancóny, sestiny, madrigaly a ballaty však výboru Miloslava Uličného neubírají na síle. Konečně máme moderní český překlad Petrarkových sonetů, který se v nejvyšší možné míře snaží nevzdalovat originálu, a přitom promlouvá dnešním jazykem. Jedná se o knihu, jež by neměla chybět v knihovně nikoho z nás.

